

УДК 341.1/8

В. Мицик, д-р юрид. наук, проф.,
А. Приступа, студ. 4 курсу ОП "Міжнародне право"
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВИЗНАННЯ РФ ДЕРЖАВОЮ-СПОНСОРОМ ТЕРОРИЗМУ ТА ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ ТА ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

У зв'язку зі збройною агресією, порушенням низки міжнародних договорів, норм міжнародного звичаєвого права, вчиненням актів терористичного спрямування, що призвели до загибелі незліченної кількості людей, постає питання щодо надання РФ статусу держави-спонсора тероризму. Метою даного дослідження є розгляд та висвітлення актуальних проблем визнання такого статусу РФ, притягнення до індивідуальної кримінальної відповідальності військово-політичне керівництво та всіх причетних до цього осіб за злочин агресії, воєнні злочини, геноцид українського народу.

Робота ґрунтується на таких методах як: аналіз, синтез, узагальнення та співставлення, формально-логічному та аналітичному методах.

Здійснено аналіз та досліджено правові підстави в міжнародному праві визнання держави-спонсором тероризму – РФ, загальні положення індивідуальної кримінальної відповідальності за злочини проти міжнародного звичаєвого права. Розглянуто доктринальні підходи до надання статусу та сформовано визначення поняття "держави-спонсора тероризму", наголошено щодо критеріїв надання такого статусу та обґрунтовано визнання РФ за допомогою аналізу вимог та протокольованих прикладів неправомірних дій Росії. Висвітлено положення Тексту статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння КМП ООН, Резолюції ГА ООН 2625 (XXV), Міжнародної конвенції про боротьбу із фінансуванням тероризму, а також перспективи визнання Радою Безпеки ООН та покладення економічних санкцій.

У дослідженні розкрито питання кримінальної відповідальності індивідів – військово-політичного керівництва РФ за злочин агресії та комбатантів, інших осіб за воєнні злочини. Подано визначення "злочину агресії" та "воєнних злочинів", обґрунтовано звинувачення РФ у веденні агресивної загарбницької війни і вчинення воєнних злочинів згідно із критеріями та відомостями доповідей незалежних місій міжнародних організацій.

Дослідивши положення міжнародних договорів, доповідей та звітів міжнародних організацій, що були проведені в Україні за фактом протиправних дій РФ, сформовано практичні поради щодо міжнародно-правового визнання РФ державою-спонсором тероризму, запропоновано концепції створення спеціального трибуналу за воєнні злочини агресії та наголошено щодо перспективного покарання та кримінальної відповідальності воєнних злочинців.

Ключові слова: Міжнародний кримінальний суд, спеціальний міжнародний трибунал, індивідуальна кримінальна відповідальність, міжнародне гуманітарне право, воєнні злочинці, Римський статут, терористичні акти, приватні військової компанії, вироки, незалежні місії.

Актуальність проблематики. Міжнародне визнання держави спонсором тероризму та притягнення індивідів, зокрема військово-політичного командування до індивідуальної відповідальності за злочин агресії та воєнні злочини набуло широкого загалу як в Україні, так і в інших державах на доктринальному та нормотворчому рівнях у зв'язку із агресією РФ. Порушення норм міжнародного права, Статуту ООН та принципів, що становлять основу міждержавного співробітництва; створення робочої групи для формування спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії при Офісі Президента України визначають актуальність проблематики теми дослідження.

Постановка проблеми. Постає багато питань стосовно міжнародно-правових підстав визнання РФ спонсором тероризму та покарання за вчинення злочину агресії (агресивної війни) та воєнних злочинів: надання РФ статусу держави-спонсора тероризму; обґрунтування звинувачення РФ в веденні агресивної загарбницької війни та керівництва у воєнних злочинах; створення спеціального трибуналу і притягнення до кримінальної відповідальності за злочин агресії; функціонування МКС; вчинення РФ злочинів агресії та воєнних злочинів на теренах України.

Формулювання мети статті та об'єкта дослідження. Мета даного дослідження полягає в розкритті актуальних проблем та формування пропозицій, розроблення найбільш перспективних рекомендацій, концепцій правових підстав міжнародного визнання РФ країною-спонсором тероризму та покарання за вчинення злочину агресії (агресивної війни) та воєнних злочинів та притягнення за такі до кримінальної відповідальності за чинним міжнародним правом.

Вступ. Сьогодні міжнародне право постало перед надзвичайними гуманітарними викликами, зумовленими, передусім, війною Росії проти України. Весь цивілізований світ є свідком як із позицій міжнародного права РФ брехливо обґрунтовує посиланнями на міжнародне право анексію українського півострова Крим, збройну агресію проти України на Донбасі, військові звірства над цивільним населенням в Бучі-Ірпені-Гостомелі інших регіонах Київщини, Харкові, Мелітополі та багатьох містах майже на всій території України. Раніше РФ здійснила безкарну агресію проти Грузії.

Верховна Рада України 02.08.2022 р. звернулася до світової спільноти з проханням визнати РФ державою-терористом та вжити дієвих заходів для її всебічної міжнародної ізоляції шляхом припинення всіх видів співробітництва з нею задля підризу її економічної спроможності продовжувати війну проти України та будувати нові імперські плани. Сейм Латвії першим визнав РФ державою-спонсором тероризму. США та шерг інших країн розглядають можливість такого визнання з його правовими наслідками. РФ має шанси скласти компанію Кубі, Північній Кореї, Ірану та Сирії, як держава-терорист. Тероризм має бути поза законом і людською мораллю. Ключове питання – питання дієвості системи міжнародного права: чи залишається міжнародне право у цих умовах гарантом міжнародної безпеки? Чи може міжнародне право віднайти відповідні правові механізми національної та колективної самооборони від агресії?

Міжнародне право у визначенні загальних підстав функціонування міждержавних відносин щодо регулювання таких та забезпечення здійснення міжнародного співробітництва, розвитку дружніх відносин між націями і задля підтримки міжнародного миру та безпеки, відповідно до цілей, проголошених Організацією Об'єднаних

Націй, має керуватись основними принципами міжнародного права закріпленими в Статуті ООН [1].

Держава-спонсор тероризму: претексти, визнання. У системі понять правового регламентування та норм і принципів, що регулюють об'єкти відповідних правовідносин у межах галузей міжнародного кримінального права та міжнародного гуманітарного права закріплюється поняття "державо-спонсор тероризму". Бассіуні Шеріф у своїх працях відмічав, що "державо-спонсор тероризму" – це держава, що явно, відкрито або приховано підтримує діяльність недержавних суб'єктів, що є фактичними виконавцями вчинюваних терористичних актів [2, с. 84].

До доктрини міжнародно-правового визнання РФ спонсором тероризму: у виробленій доповіді про державу-спонсора тероризму 40 (1985), представлену підкомітетом Сенату з безпеки та тероризму при Комітеті Сенату США із питань судової влади, розроблену Рейном Штайнером Клайном та Йоною Александером підсумовуються основні елементи та категорії тероризму, що спонсорується державою й пропонують наступне визначення, що "державо-спонсор тероризму" – це зумисна та свідомо погроза насильством або його застосування суверенними, незалежними державами (або субнаціональними групами, що заохочуються чи одержують підтримку від наголошених країн) із метою досягнення певних стратегічних та політичних цілей за допомогою діяльності, що порушує законодавство й спрямованої на те, щоб посягти на перешкоди страх серед цільової групи населення, коло якої є ширшим від цивільних чи військових жертв, які зазнали нападу або погроз [3, с. 8].

Раніше РФ та ПВК "Вагнер", як приватне комерційне підприємство – надавали матеріально-технічну підтримку та брали участь у бойових спеціальних операціях з підтримки генерала повстанського руху Халіфи Хафтарі й вчинення воєнних злочинів у Лівії [4].

Щодо особливостей та основних складових елементів дій держави-спонсора тероризму, кваліфікованої такою, що підтримує терористичну діяльність, виокремлюються наступні критерії міжнародно-правового визнання: 1. Насильницькі дії, що мають підричний політичний характер, або загроза їх вчинення; 2. Держава, що підтримує та спонсорує таку діяльність суб'єктів-виконавців; 3. Досягнення передбачуваного та спланованого політичного результату; 4. Об'єкти та цілі тероризму, чи то цивільні, військові або матеріальні, чия смерть, каліцтва або руйнування передбачувано можуть певною мірою вплинути на досягнення бажаного політичного результату [3, с. 8]. Наприклад, завдання ракетних ударів РФ, до складу якого входить ПВК "Вагнер", по об'єктам критичної, енергетичної інфраструктури та громадським мирним об'єктам, як підстава такого визнання.

Підтримка та спонсорування державою тероризму охоплює такі діяння, як вчинення терористичних актів, підтримка терористичних нападів, так і бездіяльність – надання підготовки, фінансування або підтримки [3, с. 8].

До питань кодифікації міжнародно-правових підстав визнання держави спонсором тероризму та їх застосування щодо РФ: станом на сьогодні Комісія міжнародного права ООН (КМП – далі) прагне до кодифікації положень звичаєвого міжнародного права відносно міжнародної відповідальності держав, що було виражене в Проекті статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння від 2001 року [5, с. 327].

Згідно зі статтею 8 Тексту статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, КМП кодифікувала норми щодо відповідальності держави за

терористичні акти, вчинені приватними особами: фізичні та юридичні особи. Відповідно до статті 8 Тексту статей закріплено класичне формулювання визначення принципу фактичного агентства або агентурної мережі де-факто (сторона, що залучена діяти від імені іншої сторони) і встановлює такі підстави визнання поведінки особи чи групи осіб діянням держави: 1) якщо особа чи група осіб фактично діє за вказівками; 2) або під керівництвом; 3) чи під контролем даної держави під час вчинення такої поведінки [3, с. 9].

У даному контексті діяльність РФ підпадає під дію положень статті 8 Тексту статей, що підтверджується низкою визнаних фактів на міжнародній арені: згідно із Резолюцією Європейського парламенту 2021/2982(RSP) встановлюється, що в площині агресії РФ проти України, перша залучає ПВК, такі як "Вагнер", E.N.O.T Corp, The Cossacks до ведення збройних дій на території України, за дорученням посадових осіб РФ [8]. Згідно із Доповіддю незалежної місії з встановлення фактів щодо Лівії від 1 жовтня 2021 року, представленою Радою ООН з прав людини стверджується, що особи, пов'язані із ПВК "Вагнер" були присутні в Лівії як завербовані та наймані особи на підтримку Лівійської національної армії. Докази, що були зібрані незалежною місією вказують на те, що члени ПВК "Вагнер" вчиняли вбивства, що кваліфікуються воєнними злочинами за міжнародним правом [6, с. 8].

Резолюція Європейського парламенту щодо порушень прав людини приватними військовими та охоронними компаніями, зокрема Групою "Вагнера" юридично закріпила підтвердження залучення та використання Російською Федерацією ПВК як в Україні, так і в інших країнах, зокрема задокументовані зв'язки ПВК "Вагнер" із державними органами влади РФ, співробітництво, використання російської військової інфраструктури та воєнних баз [4]. Керуючись змістом статті 8 можна стверджувати, що РФ є державою-спонсором тероризму.

Міжнародно-правове визнання Росії спонсором тероризму, засноване на підставі статті 8 Тексту статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, як обов'язкової норми міжнародного звичаєвого права.

До питання надання статусу РФ спонсора тероризму на підставі Міжнародної конвенції про боротьбу із фінансуванням тероризму: найбільш ефективним способом визнання РФ спонсором тероризму, в аспекті аналізу положень міжнародних договорів та механізмів, що є доступними для застосування України, є подання позову до МС ООН проти Росії щодо порушення Конвенції про заборону фінансування тероризму на підставі ст. 2, зокрема п. б) ч. 1 ст. 2 даної Міжнародної Конвенції в контексті подій, що розгортаються після повномасштабного вторгнення РФ.

Відносно міжнародно-правового визнання РФ спонсором тероризму Організацією Об'єднаних Націй: в межах функціонування ООН встановлюється, що якщо можна передбачити можливість надання державі статусу держави-спонсора тероризму, тоді таке визнання здійснюватиметься у випадку порушення таким суб'єктом або певними терористичними групами, що підтримуються даною країною положень статті 2(4) Статуту ООН, що забороняє вживати насильницькі дії, спрямовані проти територіальної цілісності та політичної незалежності інших держав [7, с. 13].

Як приклад, порушення статті 2(4) в аспекті спонсування терористичних дій були застосовані Радою Безпеки ООН у 1992 році з метою запровадження

економічних санкцій відносно Лівії. Підставою був зв'язок держави з терористичною діяльністю та відмовою останньої видати двох громадян Лівії, які могли брати участь у подіях, що відбулися в 1988 році пов'язаними із вибухом літака, що прямував за рейсом 103 авіакомпанії Pan American World Airways – Теракт над Локе-рбі, Шотландія [7, с. 13]. Варто згадати збиття цивільного пасажирського літака Boeing 777-200 компанії Malaysia Airlines, що прямував за регулярним рейсом MH17, рішення в кримінальному процесі у справі буде винесено 17 листопада поточного року в Судовому комплексі Схіпхола, важливими є наступні події: 1) Доповідь про забезпечення відповідальності за збиття рейсу MH17 [8, с. 13-14]; 2) Міждержавні справи, подані Нідерландами та Україною до ЄСПЛ [8, с. 3]; 3) Прагнення Австралії та Нідерландів звернутися до Міжнародної організації цивільної авіації для притягнення РФ до відповідальності.

Згідно із Резолюцією ГА ООН 2625 (XXV), ООН надала тлумачення поняттю держава-спонсор тероризму відносно діяльності, що спрямована поза межами території такого спонсора, а саме: кожна держава зобов'язана утримуватися від організації або заохочення створення нерегулярних військових формувань чи збройних загонів, а також найманців, для вторгнення на територію іншої держави [9]. Простежується залучення приватних військових компаній Російською Федерацією у вторгненні до Криму та його подальшої анексії, а також ведення бойових дій у східних регіонах України.

Злочин агресії: підстави, відповідальність, покарання. Поняття злочину агресії (ведення агресивної загарбницької війни) відповідно до міжнародно-правових норм: злочин агресії – це планування, підготовка, ініціювання або здійснення особою, яка здатна фактично здійснювати керівництво або контроль за політичними чи військовими діями держави, акту агресії, який через свій характер, серйозність та масштаби є грубим порушенням Статуту ООН, – відповідно до положень п. 1 ст. 8bis Римського статуту та ст. 1 Резолюції ГА ООН 3314/XXIX від 14 грудня 1974 року [10, с. 299]; акт агресії, зі свого боку, означає застосування збройної сили державою-агресором, чи будь-яким іншим способом, всупереч домінантам Статуту ООН [11, с. 7]. Керуючись переліком дій, що кваліфікуються як акт агресії на підставі Резолюції ГА ООН "Визначення агресії" обґрунтуємо звинувачення РФ у веденні агресивної загарбницької війни (злочин агресії), що незалежно від оголошення війни та вдаючись до вживання вигаданого терміна "спеціальна військова операція" вчинила акт агресії проти України: а) вторгнення та напад збройних сил держави (ЗС РФ, ПВК "Вагнер" та ін.); військова окупація – Харківська область; окупація із застосуванням регулярних військ РФ – Донецька, Луганська, Херсонська та Запорізька області; б) РФ застосувала проти території України зброю, бомбардувала її регіони; в) блокада портів або узбережжя – блокада Азовського моря 2018 р., експорту зернових культур та агропродукції з України 2022 р., морська блокада РФ; г) повномасштабний напад збройних сил на сухопутні, морські та повітряні сили від 24 лютого 2022 р. та інцидент в Керченській протоці 25 листопада 2018 р.; г) формування державою нерегулярних угруповань, банд, найманців, формувань задля виконання покладених на них функцій держави – ПВК "Вагнер", E.N.O.T Corp, The Cossacks та ін. [11, с. 7-8].

Індивідуальна кримінальна відповідальність за злочин агресії набула поширення та втілилася в Резолюції

ГА ООН 3314/XXIX та ст. 8bis Римського статуту на підставі ст. 6(а) та ст. 5(а) Статуту Нюрнберзького та Токійського трибуналів відповідно [10, с. 299; 12, с. 68]. Особа несе кримінальну відповідальність і підлягає покаранню за злочин агресії при умові доведення змоги індивідом ефективно здійснювати контроль або фактично керувати політичними чи військовими діями держави, згідно із п. 3bis ст. 25 Римського статуту [11, с. 15].

Так, можна стверджувати, що: 1) вчинення акту агресії передбачає покладення індивідуальної кримінальної відповідальності за міжнародним правом – це все керівництво РФ: в аспекті кримінального провадження магістральної справи щодо агресії Росії, Офіс генерального прокурора України протоколює підозрюваних – представників військово-політичного керівництва РФ, що звинувачуються у веденні агресивної війни, яких відтак фігурує 627 фізичних осіб [13]; 2) РФ здійснила злочин агресії, як акт агресії на підставі вчинення наголошених дій (а)-d), g)), виражених в ст. 1 Резолюції ГА ООН 3314/XXIX та ст. 8bis Римського статуту; 3) діяльність у порушення ст. 1, 2(4), 33, 39 Статуту ООН та така, що закріплена практикою, як акт агресії є імперативною нормою, порушення якої несумісне із міжнародним правом й вбачає покладення кримінальної відповідальності індивідів; 4) згідно із положеннями Резолюції ГА ООН 3314/XXIX, вчинені дії найвищими посадовими особами РФ кваліфікуються як ведення агресивної загарбницької війни – злочин агресії, а не вигаданої та проголошеної урядом держави-агресора "спеціальної військової операції" в Україні, незалежно від оголошення війни та переходу в стан такої.

Поширення юрисдикції МКС на злочин агресії (агресивної війни) РФ проти України: МКС має юрисдикцію розпочинати кримінальне провадження справи в суді відносно злочинів, вчинених після набрання чинності Статутом (1 липня 2002 року) та щодо держав, які є учасниками Статуту, або визнали юрисдикцію Суду відповідно до ст. 11 та 12 Римського статуту [11, с. 8, 9]. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочинів агресії вельми обмежена, умовами поширення якої є: 1) акт агресії, вчинений після 17 липня 2018 року; 2) держава, що передає справу на розгляд та держава, громадяни якої вчинили злочин агресії повинні ратифікувати або прийняти Кампальські поправки, ухвалені Кампальською резолюцією на Конференції з перегляду Римського статуту 2010 р. [14, 6, с. 299]. Чи здійснення юрисдикції згідно із поданням Ради Безпеки: РБ ООН приймає рішення щодо визначення акту агресії, вчиненого відповідною державою на підставі п. 6, 7 Римського статуту [11, с. 10].

Нажаль Україна не ратифікувала Статут. РФ після окупації Криму та початку агресивної війни на Донбасі, щоб уникнути міжнародно-правової відповідальності у МКС, у 2016 році відкликала свій підпис під Римським статутом. Ця дія РФ не звільнить її в майбутньому від покарання в міжнародних кримінальних судових установах, як це було з вбивцями у Нюрнберзькому та Токійському трибуналах. Під час Нюрнберзького процесу розглядали: злочини проти миру – планування, підготовка, розв'язання та ведення агресивної війни та війни з порушенням міжнародних угод та домовленостей; воєнні злочини – порушення законів та звичаїв війни, вбивства, тортури, викрадення в рабство, вбивства та тортури військовополонених, вбивства заручників, грабунків приватної чи громадської власності, руйнування населених пунктів; злочини проти людяності – вбивства, поневолення, заслання, переслідування за расови-

ми, релігійними, політичними мотивами. Нюрнберзьким трибуналом 12 підсудних були засуджені до смертної кари, сім – до тюремного ув'язнення. На Токійському процесі обвинувачення висунули 29 представникам керівництва Японії, серед яких: 7 отримали смертний вирок, 16 засуджені на довічне ув'язнення, 2 отримали тривалі тюремні строки, 1 покінчив життя самогубством напередодні арешту.

Механізм покарання агресора РБ ООН заблокований. РФ, на жаль, поки що є постійним членом РБ ООН і блокує будь-який супротив інших членів організації її протиправним діям.

Спеціальний міжнародний трибунал щодо злочину агресії: обмежена юрисдикція МКС щодо злочину агресії РФ проти України зумовила формування концепцій органів міжнародного кримінального правосуддя: перша концепція – створення Спеціального трибуналу для покарання злочину агресії проти України, Декларація про заснування якого була розроблена робочою групою за дорученням та схвалена міністром закордонних справ України. Зміст тексту передбачає створення міжнародного договору – установчого акту Суду, що об'єднав би юрисдикції декількох держав, з якими б Україна підписала угоду із закликом до приєднання країн впродовж встановленого періоду [15]; друга концепція – "змішаний" суд, створений шляхом укладення договору між ООН та Україною на підставі Рекомендації ГА ООН, розробленої робочою групою The Global Accountability Network [16]; третя концепція – "інтернаціоналізований" суд, статут та формування якого протоколюється в міжнародному договорі, укладеному за домовленістю між Україною та Радою Європи чи Європейським Союзом та Україною, зокрема, Рада Європи прийняла рішення щодо зацікавленості в створенні спеціального трибуналу для розгляду злочинів агресії РФ [17]; четверта концепція – кримінальне провадження за національним законодавством України на підставі ст. 437 Кримінального кодексу України та зарубіжних держав, однак у даному випадку керівництво користується імунітетом найвищих посадових осіб у міжнародному праві.

Воєнні злочини РФ: звинувачення, покарання. Визначення поняття воєнних злочинів відповідно до положень міжнародних договорів: воєнні злочини – це серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, за які міжнародним правом передбачена кримінальна відповідальність конкретних індивідів [10, с. 298].

Юрисдикція МКС поширюється на воєнні злочини, передусім такі, що реалізовані в межах плану чи політики або як окремі злочини при широкомасштабному вчиненні останніх згідно з ч. 1 ст. 8 Римського статуту [11, с. 5]. На підставі переліку дій, що передбачають серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, закріплених в ст. 8 Статуту обґрунтовано звинувачення РФ у воєнних злочинах. Пп. (i) п. (e) ч. 2 ст. 8 Статуту передбачає умисний напад на цивільне населення як такий або на окремих цивільних осіб, що не беруть прямої участі у воєнних діях. Як один з тисяч таких приклад обстрілу родини неподалік села Мотижин від 3 березня 2022 р., що призвів до смерті двох дорослих осіб – подружньої пари та зникнення 15-річної дівчини, що отримала поранення – керуючись Доповіддю Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні ООН [18, с. 10]. Пп. (ii) п. (a) ч. 2 ст. 8 Статуту визначає тортури, або нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти: збройні сили РФ проводили допити та завдавали постраждалим сильного фізичного та морального болю й страждань, а в окремих випадках –

страчували по завершенню катувань згідно з Доповіддю [18, с. 13-14]. Пп. (vii) п. (a) ч. 2 ст. 8 Статуту вбачає незаконну депортацію та переміщення, або протиправний арешт [18, с. 13], та інші злочини в межах кримінального розслідування МКС.

Міжнародне кримінальне правосуддя за воєнні злочини: МКС володіє юрисдикцією щодо воєнних злочинів на підставі п. с) ст. 5 Статуту. Відтак, Україна керується положеннями ст. 2 та п. а) ч. 2 ст. 12, п. с) ч. 1 ст. 13 Римського статуту погодилася на здійснення юрисдикції МКС шляхом подання заяв до Секретаря для того, щоб розпочати кримінального розслідування щодо злочинів, вчинених на території України, а саме воєнних злочинів, злочинів проти людяності, за доведенням злочинів геноциду на підставі: заяви ВРУ до МКС від 25.02.2014 р. №790-VII та від 04.02.2015 р. №145-VIII [11, с. 8, 9]. Розслідування злочинів, вчинених на теренах України розпочалося 2 березня 2022 року на підставі статті 14 Римського статуту: за зверненням 39 держав-учасниць МКС, які передали справу для розслідування Суду, що прискорило її розгляд [19].

Індивідуальна кримінальна відповідальність за воєнні злочини покладається на фізичних осіб, останні підлягають покаранню як у випадку виконання явно злочинного наказу, вчинення воєнного злочину зокрема, так і на командирів військових угруповань у разі видання очевидного злочинного наказу, згідно зі ст. 25 Статуту [11, с. 14].

Відомості зібрані Офісом генерального прокурора України в аспекті злочинів, вчинених протягом повномасштабного вторгнення РФ, свідчать про реєстрацію 43122 воєнних злочинів, кваліфікованих порушення законів та звичаїв ведення війни [13].

Покарання РФ за вчинені воєнні злочини на території України: кримінальне провадження у справі щодо воєнних злочинів РФ проти України розпочав МКС. Індивідуальна кримінальна відповідальність передбачає покарання, якому підлягає особа, що вчинила воєнні злочини. Обвинувальний вирок суду нараховує такі види основного покарання щодо особи, визнаної винною: 1) позбавлення волі на строк до 30 років; чи 2) довічне позбавлення волі за умови кваліфікації вчиненого кримінального правопорушення – найтяжчими злочинами та особою винного відповідно до пунктів а), б) ч. 1 ст. 77 Статуту. До категорії додаткових покарань референтних до позбавлення волі є: 1) штраф, згідно з Правилами процедури та доказування; 2) конфіскація доходів, активів, власності, рухомих та нерухомих речей, що були отримані безпосередньо або непрямо в результаті вчинення злочину і не порушує права третіх сторін, які є сумлінними набувачами на підставі ч. 2 ст. 77 Римського статуту [11, с. 38].

Висновки. Порушення РФ взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань, положень Статуту ООН, Декларації про принципи міжнародного права та Заключного акту НБСЕ від 1970 р., вчинення злочинів проти звичаєвого міжнародного права зумовлюють актуальність проблеми визнання РФ державою-спонсором тероризму. До основних складових елементів дій держави спонсору тероризму, що підтримує терористичну діяльність, виокремлюються наступні міжнародно-правові критерії: насильницькі дії, що мають підрильний політичний характер, або загроза їх вчинення; держава, що підтримує та спонсорує таку діяльність суб'єктів виконавців; досягнення передбачуваного та спланованого політичного результату; об'єкти та цілі тероризму, чи то цивільні, військові або матеріальні, чия смерть, каліцтва або руйнування пе-

редбачувано можуть певною мірою вплинути на досягнення бажаного політичного результату. Наприклад, завдання ракетних ударів РФ, до складу якого входить ПВК "Вагнер", по об'єктам критичної, енергетичної інфраструктури, як підстава такого визнання.

Підтримка та спонсорювання державою тероризму охоплює такі діяння як вчинення терористичних актів, підтримка терористичних нападів, так і бездіяльність – надання підготовки, фінансування або підтримки. Все це передбачає, зокрема, воєнні злочини, злочини агресії, які вчиняються політичним керівництвом, представниками влади, керівництвом збройних сил, регулярним військом РФ та незаконними збройними формуваннями, що організовані і фінансуються РФ.

За повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну правозахисники та правоохоронці зафіксували десятки тисяч злочинів, скоєних російськими військовими проти українців, які можна класифікувати як воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. Це масове навмисне вбивство цивільних в окупованих містах і селищах (Буча, Маріуполь, Ірпінь, Чернігівщина, Харківщина, Херсонщина тощо), викрадення і катування людей, вбивство військовополонених, знищення і пограбування майна, сексуальне насильство, примусова депортація та фільтраційні табори, застосування зброї невибіркового ураження, розстріли зелених коридорів тощо. Зараз Україна розслідує вже понад 20 тисяч таких кримінальних справ. Всі хто ініціює, планує та керує військовими злочинами та актами агресивної війни повинні бути притягнуті до кримінальної відповідальності.

З початку загарбницької, антилюдяної війни РФ проти України підіймається питання про необхідність створення Спеціального міжнародного трибуналу для суду над воєнними злочинцями РФ. На часі найактуальнішим є питання створення найбільш ефективного механізму притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності всіх російських окупантів, які причетні до вбивств та тортур українців і перш за все найвище політичне та військове керівництво РФ. Наразі розроблено декілька концепцій: створення Спеціального трибуналу для покарання злочину агресії проти України; заснування "змішаного трибуналу" за договором між Україною та ООН на підставі Рекомендації ГА; створення "гібридного" суду за міжнародним договором між Україною та Радою Європи або ЄС та Україною. Запропоновано звернутися до МС ООН із поданням позову проти Росії щодо порушення ст. 2 Конвенції про заборону фінансування тероризму, можливість визнання РФ спонсором тероризму на підставі ст. 8 Тексту статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, як порушення обов'язкових норм міжнародного звичаєвого права.

Керуючись тим, що наразі постає питання активного визнання РФ державою-спонсором тероризму, діяльності робочих груп для формування спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії при Офісі Президента України, розробляється міжнародний договір для створення судового механізму; необхідність перегляду МКС Кампальських поправок на конференції в 2025 р., що супроводжується обмеженням юрисдикційним режимом МКС щодо злочинів агресії; притягнення до відповідальності осіб за воєнні злочини.

Ховаючись за визначенням своїх дій, як проведення "спеціальної військової операції", РФ здійснює криваву війну на території України, зайво намагається уникнути відповідальності за порушення п. 4, ст. 2 Статуту ООН і визначення її державою-спонсором тероризму.

Список використаних джерел

1. Статут Організації Об'єднаних Націй / Представництво ООН в Україні. – Київ : Департамент громадської інформації ООН, 2008. – 67 с.
2. Bassiouni, M. C. Legal Control of International Terrorism: A Policy-Oriented Assessment / M. C. Bassiouni // *Harvard International Law Journal*. – 2002. – Vol. 43, no. 1. – P. 83–103.
3. Maogoto J. N. War on the Enemy: Self-defence and State-sponsored Terrorism / J. N. Maogoto // *Melbourne Journal of International Law*. – 2003. – Vol. 4(2). – С. 406–438.
4. Human rights violations by private military and security companies, particularly the Wagner Group: European Parliament resolution of 25 November 2021 No. 2021/2982(RSP). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0482_EN.html (date of access: 29.10.2022). – Назва з екрана.
5. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буромський, О. В. Буткевич та ін.]; за ред. В. В. Мицика. – Харків: Право, 2019. – Т. 1 : Основи теорії. – 416 с.
6. Report of the Independent Fact-Finding Mission on Libya : United Nations Human Rights Council Report of 29 November 2021 No. A/HRC/48/83 // United Nations Human Rights Council. – 2021. – 29 November. – 32 p.
7. Cohan J. A. Formulation of a State's Response to Terrorism and State-Sponsored Terrorism / J. A. Cohan // *Pace International Law Review*. – 2002. – Vol. 14, issue 1 spring, article 3. – P. 78–119. URL: <https://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol14/iss1/3> (date of access: 29.10.2022). – Назва з екрана.
8. Ensuring accountability for the downing of flight MH17 [Electronic resource] : Report of the Committee on Legal Affairs and Human Rights of 03 June 2022 Doc. 15543. URL: <https://pace.coe.int/pdf/cb845deb1af033340736c1acb186331e123fb0a2da6a13a89a3e33a6654c9ef2/doc.%2015543.pdf> (date of access: 29.10.2022). – Назва з екрана.
9. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations : Resolution of the General Assembly of 24 October 1970 No. A/RES/2625(XXV).
10. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буромський, М. М. Гнатівський та ін.]; за заг. ред. В. В. Мицика. – Харків : Право, 2019. – Т. 2 : Основні галузі. – 624 с.
11. Римський статут Міжнародного кримінального суду : Статут ООН від 17.07.1998 р. №995_588 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n3 (дата звернення: 30.10.2022). – Назва з екрана.
12. Bassiouni, M. C. International Crimes: Jus Cogens and Obligatio Erga Omnes / M. C. Bassiouni // *Law and Contemporary Problems*. – 1996. – Vol. 59, no. 4. – P. 63–74.
13. Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ [Електронний ресурс] // Офіс Генерального прокурора України. – 2022. – Режим доступу: <https://warcrimes.gov.ua/all-crimes.html> (дата звернення: 05.11.2022). – Назва з екрана.
14. Activation of the jurisdiction of the Court over the crime of aggression : Resolution of the ICC of 14.12.2017 No. ICC-ASP/16/Res.5 URL: https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res5-ENG.pdf (date of access: 05.11.2022). – Назва з екрана.
15. Statement calling for the creation of a special tribunal for the punishment of the crime of aggression against Ukraine & Declaration on a special tribunal for the punishment of the crime of aggression against Ukraine // The Royal Institute of International Affairs. – London : Chatham House, 2022. – 5 p.
16. Proposal for a Resolution by the United Nations General Assembly and Accompanying Proposal for a Statute of a Special Tribunal for Ukraine on the Crime of Aggression // The Ukraine Task Force of The Global Accountability Network Presents. – 2022. – 15 p. – URL: https://2022.uba.ua/wp-content/uploads/2022/09/uktf_unproposal_specialtribunal_resolutionandstatute_7sep2022.pdf (date of access: 05.11.2022). – Назва з екрана.
17. Consequences of the aggression of the Russian Federation against Ukraine – Accountability for international crimes : Decision of Ministers' Deputies on the 1442nd meeting of 15.09.2022 No. CM/Del/Dec(2022)1442/2.3 // Council of Europe. – 2022. – 15 September.
18. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine : United Nations Human Rights Council Report of 18 October 2022 No. A/77/533 // United Nations Human Rights Council. – 2022. – 18 October. – 17 p.
19. Further notification on receipt of referrals and of Article 18 letters : Notification of the Prosecutor's Office of 18.03.2022 No. ICC-01/22-7.

References

1. Predstavnytstvo OON v Ukraini. (2008). Statut Orhanizatsiyi Obiednanykh Natsii [Charter of the United Nations]. K: Departament hromadskoi informatsii OON (in Ukrainian).
2. Bassiouni, M. C. (2002). Legal Control of International Terrorism: A Policy-Oriented Assessment. *Harvard International Law Journal*, 43(1), 83-103 (in English).
3. Maogoto, J. N. (2003). War on the Enemy: Self-defence and State-sponsored Terrorism. *Melbourne Journal of International Law*, 4(2), 406-438 (in English).

4. Human rights violations by private military and security companies, particularly the Wagner Group : European Parliament resolution (2021). Doi: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0482_EN.html (date of request: 29.10.2022) (in English).
5. Mitsik, V. V., & Buromenskiy, M. V., & Butkevych, O. V. (2019). *Mizhnarodne publichne pravo : pidruchnyk : u 2 t.* [International public law: a textbook: in 2 vol.]. Vol. 1: Osnovy teorii [Basics of the theory]. Kharkiv: Pravo (in Ukrainian).
6. United Nations Human Rights Council Report. (2021). Report of the Independent Fact-Finding Mission on Libya A/HRC/48/83. United Nations (in English).
7. Cohan, J. A. (2002). Formulation of a State's Response to Terrorism and State-Sponsored Terrorism. *Pace International Law Review*, 14(1), article 3, 78-119. Doi: <https://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol14/iss1/3> (date of request: 29.10.2022) (in English).
8. Committee on Legal Affairs and Human Rights. (2022). Ensuring accountability for the downing of flight MH17 No Doc. 15543. Parliamentary Assembly. Doi: <https://pace.coe.int/pdf/cb845deb1af033340736c1acb186331e123fb0a2da6a13a89a3e33a6654c9ef2/doc.%2015543.pdf> (date of request: 29.10.2022) (in English).
9. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, Resolution of the General Assembly No. A/RES/2625(XXV) (1970) (in English).
10. Mitsik, V. V., & Buromenskiy, M. V., & Hnatovskiy, M. M. (2019). *Mizhnarodne publichne pravo : pidruchnyk : u 2 t.* [International public law: a textbook: in 2 vol.]. Vol. 2: Osnovni haluzi [Basics of the industry]. Kharkiv: Pravo (in Ukrainian).
11. Rymyskiy statut Mizhnarodnoho kryminalnoho sudu, Statut OON [The Rome Statute of the International Criminal Court, United Nations Charter] №995_588 (1998). Doi: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n3 (date of request: 30.10.2022) (in Ukrainian).
12. Bassiouni, M. C. (1996). International Crimes: Jus Cogens and Obligatio Erga Omnes. *Law and Contemporary Problems*, 59(4), 63-74 (in English).
13. Zlochyny vchyneni v period povnomashtabnoho vtorhnennia RF, Ofis Heneralnoho prokurora Ukrainy [The Crimes committed during the full-scale invasion of the Russian Federation, Office of the Prosecutor General of Ukraine] (2022). Doi: [https://warcrimes.gov.ua/all-crimes.html_\(date_of_request:05.11.2022\)](https://warcrimes.gov.ua/all-crimes.html_(date_of_request:05.11.2022)) (in Ukrainian).
14. Activation of the jurisdiction of the Court over the crime of aggression, Resolution of the ICC No. ICC-ASP/16/Res.5 (2017). Doi: [https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res5-ENG.pdf_\(date_of_request:05.11.2022\)](https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res5-ENG.pdf_(date_of_request:05.11.2022)) (in English).
15. Chatham House. (2022). Statement calling for the creation of a special tribunal for the punishment of the crime of aggression against Ukraine & Declaration on a special tribunal for the punishment of the crime of aggression against Ukraine (5 s.). London: The Royal Institute of International Affairs (in English).
16. UBA. (2022). Proposal for a Resolution by the United Nations General Assembly and Accompanying Proposal for a Statute of a Special Tribunal for Ukraine on the Crime of Aggression (15 s.). The Ukraine Task Force of The Global Accountability Network Presents. Doi: [https://2022.uba.ua/wp-content/uploads/2022/09/uktf_unproposal_specialtribunal_resolutionandstatute_7sep2022.pdf_\(date_of_request:05.11.2022\)](https://2022.uba.ua/wp-content/uploads/2022/09/uktf_unproposal_specialtribunal_resolutionandstatute_7sep2022.pdf_(date_of_request:05.11.2022)) (in English).
17. Consequences of the aggression of the Russian Federation against Ukraine – Accountability for international crimes, Decision of Ministers' Deputies No. CM/Del/Dec(2022)1442/2.3 (2022) (in Ukrainian).
18. United Nations Human Rights Council. (2022). Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine No. A/77/533. United Nations (in English).
19. Further notification on receipt of referrals and of Article 18 letters, Notification of the Prosecutor's Office No. ICC-01/22-7 (2022) (in English).

Надійшла до редколегії 25.11.22

V. Mitsik, Dr Hab. (Law), Prof.,
A. Prystupa, Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE INTERNATIONAL LEGAL GROUNDS FOR RECOGNIZING THE RUSSIAN FEDERATION AS A STATE-SPONSORED TERRORISM AND PUNISHMENT FOR COMMITTING THE CRIME OF AGGRESSION (AGGRESSIVE WAR) AND WAR CRIMES ON THE TERRITORY OF UKRAINE

In connection with armed aggression, violation of a range of international treaties, customary norms of international law, commission of acts of terrorism, many questions arise about the status of the state-sponsored terrorism and criminal prosecutions of the perpetrators of the offense. The purpose of this research is to examine and cover current issues of recognizing the Russian Federation as a state-sponsored terrorism and bringing to individual criminal responsibility the military-political leadership for the crime of aggression and war crimes.

The research is based on such methods as analysis, synthesis, generalization and comparison, formal-logical and analytical methods.

The analysis and researches of the legal grounds in international law for the recognition of the Russian Federation as a state-sponsored terrorism were carried out, along with general provisions of individual criminal responsibility for crimes against international customary law. Doctrinal approaches to granting status and a definition of the concept of "state-sponsored terrorism" were contemplated and formed respectively, the categories for granting that status are emphasized and the recognition of the Russian Federation is justified by means of the analysis of requirements and documented cases and incidents of unlawful acts committed by Russia. The provisions of the Text of the Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts of the ILC, the United Nations General Assembly Resolution 2625 (XXV), the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism are covered, as well as the prospects for recognition as a state-sponsored terrorism by the UN Security Council and the imposition of economic sanctions.

The study reveals the issues of criminal responsibility of individuals, namely the military and political leadership of the Russian Federation for the crime of aggression and combatants, other persons for war crimes. The concept of crime of aggression and war crimes is defined, the accusations of the Russian Federation of waging an aggressive war of conquest and committing war crimes in accordance with the categories and summary of the reports of independent missions of international organizations are justified and grounded.

Having examined the provisions of international legal instruments, reports and statements of international organizations that were conducted in Ukraine on the fact of unlawful actions of the Russian Federation, several practical advices on the international legal recognition of Russia as a state-sponsored terrorism was developed and the concepts of creating a special tribunal for the crime of aggression were proposed and noted the perspective of the punishment and criminal responsibility of war criminals.

Keywords: International Criminal Court, special international tribunal, individual criminal responsibility, International Humanitarian Law, war criminals, Rome Statute, terrorist acts, private military companies, sentence, Independent missions.